

Opgave 2 Inclusie in taal en kunstmatige intelligentie

Hoe kunnen alle mensen volwaardig meedoen in de samenleving? Over deze vraag wordt al langer nagedacht, maar sinds een aantal jaar is het gebruikelijk om hierbij de woorden 'inclusie' en 'inclusief' te gebruiken. Een van de kwesties is bijvoorbeeld welke woorden nodig zijn om iedereen gelijkwaardig aan te spreken. Er zijn mensen die zichzelf niet herkennen in woorden als 'man' en 'vrouw'; zij zijn non-binair en willen niet met 'hij' of 'zij' aangesproken worden, maar met 'hen' of 'die'. Vivien Waszink werkt bij het Instituut voor de Nederlandse Taal. Zij constateert in het boek *Dat mag je óók (al niet meer) zeggen* dat de behoefte aan een inclusieve taal groot is, maar dat het inburgeren van nieuwe woorden – zoals woorden waarmee non-binaire mensen zich identificeren – doorgaans heel langzaam gaat.

Helmuth Plessner beschrijft de bestaanservaring van de mens aan de hand van drie antropologische wetten. Een van die wetten is de wet van de bemiddelde onmiddellijkheid, die ertoe leidt dat mensen hun bestaanservaring willen uitdrukken.

2p **9** Geef weer wat de wet van de bemiddelde onmiddellijkheid van Plessner inhoudt.

Leg vervolgens uit dat deze wet de behoefte aan inclusieve taal kan verklaren.

Volgens Waszink moeten we eerst nadenken over de zin en onzin van nieuwe woorden en er dan pas over oordelen. Woorden hebben betekenissen die kunnen veranderen. Ook de gevoelens die mensen hebben bij woorden waarmee ze worden beschreven kunnen veranderen. Dat geldt voor woorden als 'man' en 'vrouw', maar ook voor woorden als 'wit' en 'zwart'. Of een woord als 'allochtoon'; sommigen willen dat woord liever vervangen door 'bicultureel'.

De filosofische vraag naar de mens kan beantwoord worden vanuit een eerstepersoonsperspectief en vanuit een derdepersoonsperspectief. Beide hebben een ethische dimensie.

2p **10** Leg met een voorbeeld van inclusieve taal uit:

- wat de ethische dimensie van het eerstepersoonsperspectief inhoudt, en
- wat de ethische dimensie van het derdepersoonsperspectief inhoudt.

Waszink reageert op een artikel op oneworld.nl over voorbeelden van woorden waarmee mannen en vrouwen ongelijk worden behandeld. Ze vraagt zich af of woorden als ‘mankracht’ moeten veranderen:

tekst 3

[Z]o schrijft oneworld.nl: ‘Meisjes leren van kleins af aan dat het niet erg is om vergeten te worden, en dat ze genoeg moeten nemen met ‘impliciet ook bedoeld worden’. Alsof vrouwen geen noemenswaardige kracht bezitten [...]. Je kunt daar wel wat aan doen, natuurlijk. In het Nederlands kun je ervoor kiezen om woorden als *menskracht* of *bemensing* [...] te gebruiken: dan zou je ervoor zorgen dat niet alleen mannen zich aangesproken voelen, maar ook vrouwen, en ook mensen die zich geen man of vrouw voelen. Maar dat voelt wat krampachtig aan, en blijkt vaak nog vooral aanleiding voor gefronste wenkbrauwen of lolletjes: [...] werd het geen tijd om de mandarijn *mensdarijn* te noemen?

bron: Vivien Waszink, Dat mag je óók (al niet meer) zeggen, Onze Taal, 2022

Volgens Simone de Beauvoir is de bestaanservaring van vrouwen gevormd door culturele opvattingen over vrouw-zijn.

- 2p 11 Beargumenteer of het volgens jou een goed idee is om het woord ‘mankracht’ te vervangen door ‘menskracht’. Gebruik daarbij:
- tekst 3, en
 - het verschil in de vorming van de bestaanservaring van vrouwen en mannen volgens De Beauvoir.

Waszink kijkt ook naar woorden die veel mensen niet meer gebruiken, omdat ze als beledigend of kwetsend worden ervaren. Zo wordt het woord ‘slaaf’ tegenwoordig meestal vervangen door ‘slaafgemaakte’:

tekst 4

Columnist Stephan Sanders zegt over die keuze in NRC: ‘Daar is iets voor te zeggen: niemand zou als ‘slaaf’ geboren moeten zijn, er bestaat geen ‘slavenras’, en bovendien was er altijd een actieve partij die mensen tot slaaf maakte.’ Maar, vond hij, er was ook iets tégen te zeggen, want ‘zelfs de ongeboren of net geboren kinderen van slaven/slaafgemaakten werden volautomatisch tot de slavenpopulatie gerekend door de eigenaren. Zo kon er een geschiedenis ontstaan van zwarte en gekleurde mensen die in slavernij geboren werden, generaties achter elkaar.’ Sanders vindt dat beide woorden verschillende aspecten uitlichten: als je *slaafgemaakt* zegt, benadruk je de menselijkheid van de geknechten, maar als je *slaaf* zegt geef je duidelijker aan hoe het er echt aan toegen en niet hoe het had moeten zijn.

bron: Vivien Waszink, Dat mag je óók (al niet meer) zeggen, Onze Taal, 2022

Sanders doet vervolgens het voorstel om de woorden 'slaaf' en 'slaafgemaakt' allebei te gebruiken.

Frantz Omar Fanon beargumenteert dat de bestaanservaring van mensen van kleur gevormd is door de blik van anderen.

Het begrippenpaar 'is' en 'ought' wordt in de ethiek gebruikt om een onderscheid te maken tussen respectievelijk 'beschrijvend' en 'voorschrijvend'.

- 3p 12 Beargumenteer of jij het met Sanders' voorstel eens bent. Gebruik daarbij:
- Fanons argument dat de bestaanservaring van mensen van kleur is gevormd door de blik van anderen,
 - het begrippenpaar 'is' en 'ought', en
 - tekst 4.

Ook bij kunstmatige intelligentie speelt de kwestie van inclusie. Zo bleek dat sommige neurale netwerken voor gezichtsherkenning discriminerend waren. Er werden veel fouten gemaakt bij de herkenning van mensen die niet een witte man zijn. Vooral bij vrouwen van kleur bleek de kans veel groter dat het gezicht verkeerd werd herkend. De reden hiervoor was dat de data waarmee het neurale netwerk was getraind voor 80% bestond uit afbeeldingen van witte mensen en voor 75% uit mannen.

Volgens connectionisten kan kunstmatige intelligentie het menselijk denkvermogen simuleren.

- 2p 13 Leg deze connectionistische opvatting uit.
Leg vervolgens uit dat het probleem van discriminerende gezichtsherkenning vanuit het connectionisme opgelost kan worden.

Volgens Peter-Paul Verbeek transformeert techniek ons moreel handelingsvermogen.

- 2p 14 Geef met het voorbeeld van discriminerende gezichtsherkenning:
- een argument **voor** deze opvatting van Verbeek, en
 - een argument **tegen** deze opvatting van Verbeek.

Andy Clark zou een neurale netwerk voor gezichtsherkenning een dynamisch apparaat noemen. Katherine Hayles zou het een cognitieve assemblage noemen.

- 2p 15 Geef de **overeenkomst** en het **verschil** weer tussen Clarks dynamische apparaten en Hayles' cognitieve assemblages.

Of het nu om taal of kunstmatige intelligentie gaat, je zou kunnen zeggen dat mensen altijd méér zijn dan hun geslacht, gender of kleur. Acteur Thorn de Vries pleit ervoor om verschillen op dat gebied niet meer expliciet te benoemen als die niet het onderwerp zijn: 'Ik hoop dat er over vijf jaar in interviews over mijn werk staat: Thorn is acteur, in plaats van: Thorn is non-binair'.

Miriam Rasch verzet zich tegen het reduceren van mensen tot karikaturale profielen. Ze gebruikt daarbij het begrip 'e/se', zowel vanuit het derdepersoonsperspectief als vanuit het eerstepersoonsperspectief.

2p 16

Leg uit dat Rasch' opvatting over het 'e/se' vanuit het **derdepersoonsperspectief** aansluit bij de opvatting dat mensen altijd meer zijn dan hun geslacht, gender of kleur.

Geef vervolgens met Rasch' opvatting over het 'e/se' vanuit het **eerstepersoonsperspectief** een argument **voor** De Vries' opvatting om verschillen uiteindelijk niet meer te benoemen.